

Inleiding

De Zeeuwse economie bevindt zich in een dynamische periode. We zien enerzijds een solide groei in sectoren zoals horeca en landbouw, en anderzijds een aanhoudende kwetsbaarheid binnen de industrie, met name in het chemische cluster van Zeeland. De economische prognoses voor 2025 laten een gemengd beeld zien: er is groeipotentieel, maar er zijn ook significante uitdagingen zoals geopolitieke onzekerheden en handelsbeperkingen die impact zullen hebben op de industrie.

We bevinden ons in de zogenaamde 'tussentijd': een overgangsfase waarin oude systemen onder druk staan en nieuwe ontwikkelingen zich aandienen die nog niet volledig ontwikkeld of breed geaccepteerd zijn. Deze fase kent uitdagingen, maar biedt ook ruimte voor pioniers en vernieuwers. Flexibiliteit en de bereidheid om te leren en experimenteren zijn cruciaal.

Zeeuwse familiebedrijven staan voor uitdagingen. Het programma 'Bedrijfsopvolging bij familiebedrijven' helpt opvolgers en overdragers toekomstbestendige keuzes te maken. Digitalisering en kunstmatige intelligentie bieden daarnaast enorme kansen, maar vooral kleinere bedrijven hebben moeite om hierin mee te gaan.

Industrie en politiek vrezen voor de toekomst, bleek uit de brandbrief die aangeboden werd aan het kabinet. Investeringsliggen noodgedwongen stil door hoge energieprijzen en netcongestie. Innovaties zijn nodig en concrete oplossingen voor netcongestie zien we bijvoorbeeld in de **Boost the Energy Transition Challenge**: van innovatief laadplein tot stroom en warmte uit waterstof. Dit soort initiatieven trekken nieuwe (inter)nationale startups aan en helpen Zeeuwse ondernemers innoveren.

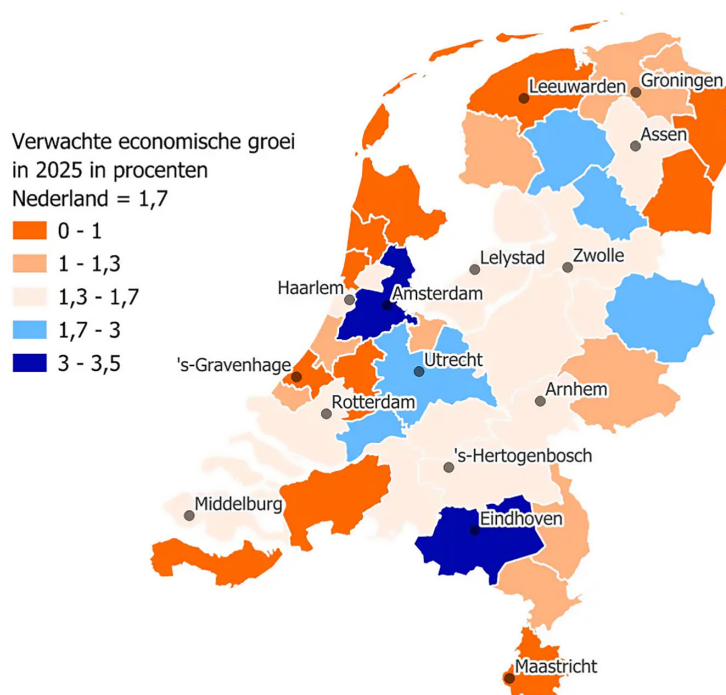
De economische uitdagingen van vandaag vragen om nieuwe manieren van samenwerking, innovatie en veerkracht. Infrastructuurinnovaties zoals de Nieuwe Sluis in Terneuzen dragen direct bij aan de aantrekkingskracht van de regio voor ondernemers en investeerders. Dockwize blijft zich inzetten om ondernemers naar hun volgende stap te helpen en transities te versnellen door unieke samenwerkingen. We hebben nu de kans om de toekomst van de Zeeuwse economie samen vorm te geven.

Marlon Baarends-Schroevers, Directeur Dockwize

Economische groei¹

In het vierde kwartaal van 2024 groeide de Nederlandse economie met 0,4%. Over heel 2024 was dat 0,9%. Sterke groei was er binnen twee sectoren die ook in Zeeland sterk vertegenwoordigd zijn. De omzet in de Nederlandse horeca lag in het vierde kwartaal 6,6% hoger dan in hetzelfde kwartaal een jaar geleden. De sector landbouw, bosbouw en visserij liet de grootste groei in toegevoegde waarde zien: 5,8%.

Bron: RaboResearch 2024

RaboResearch verwacht dat de economie in 2025 in vrijwel alle regio's zal groeien, maar met grote onderlinge verschillen. Ondanks een verwachte herstelgroei van 2% in de industrie, blijft de chemische cluster in Zeeuws-Vlaanderen volgens RaboResearch bijzonder kwetsbaar voor de economische gevolgen van de importtarieven die de Amerikaanse overheid heeft aangekondigd.

In haar prognose voor 2025 gaat RaboResearch uit van een economische groei van 1,7% in Nederland, 0,9% in Zeeuws-Vlaanderen en 1,4% in Overig Zeeland. ING is met een prognose van 1,3% voor Nederland minder optimistisch.

Bronnen:

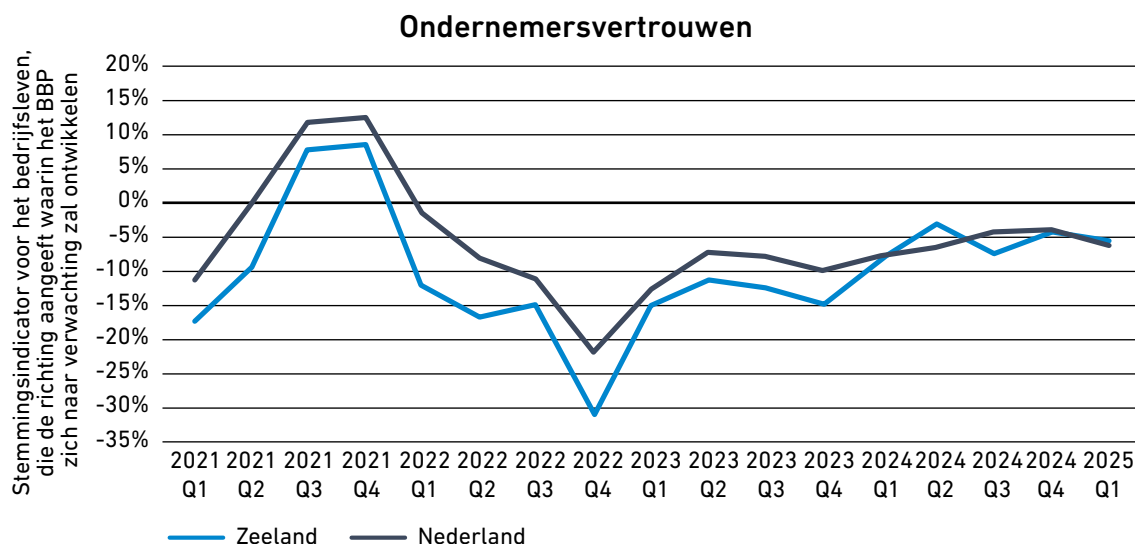
- [Economie groeit in het vierde kwartaal met 0,4 procent](#) (CBS)
- [Omzet horeca groeit in vierde kwartaal met bijna 7 procent](#) (CBS)
- [Outlook Nederland 2025: groei van achter de dijken](#) (ING)
- [Regioprognozes: in alle Nederlandse regio's groei verwacht; maar onzekerheid groot door geopolitieke situatie](#) (RaboResearch)

¹ Door revisiewerkzaamheden publiceerde CBS geen regionale groeidata over de laatste twee kwartalen van 2024.

Ondernemersvertrouwen²

Het ondernemersvertrouwen blijft zowel in Zeeland als in Nederland negatief. Ondanks stevige groeicijfers in respectievelijk omzet en toegevoegde waarde blijven Nederlandse ondernemers in de horeca en hun collega's in de landbouw, bosbouw en visserij pessimistisch gestemd.

Door tegenvallende orders blijft ook het industriële producentenvertrouwen negatief.

Krapte op de arbeidsmarkt blijft met stip de belangrijkste belemmering voor ondernemers. Hiernaast geven ondernemers aan dat ook gebrek aan ruimte en aansluiting op het elektriciteitsnet factoren zijn die bedrijven in hun groei beperken.

Met betrekking tot het bedrijfsresultaat over 2024 zijn Zeeuwse ondernemers relatief optimistisch gestemd. Slechts 5,8% van hen verwacht een verlies, terwijl landelijk 10,6% van de ondernemers verwacht dat hun bedrijf vorig jaar verlies boekte.

Bronnen:

- [Conjunctuurenquête Nederland, eerste kwartaal 2025](#) (CBS)
- [COEN Conjunctuurenquête januari 2025, extra vragen regio](#) (CBS)
- [Ondernemersvertrouwen daalt in eerste kwartaal 2025](#) (CBS)
- [Outlook Nederland 2025: groei van achter de dijken](#) (ING)
- [Producentenvertrouwen](#) (CBS)
- [Tijdslijn internationale handel](#) (CBS)

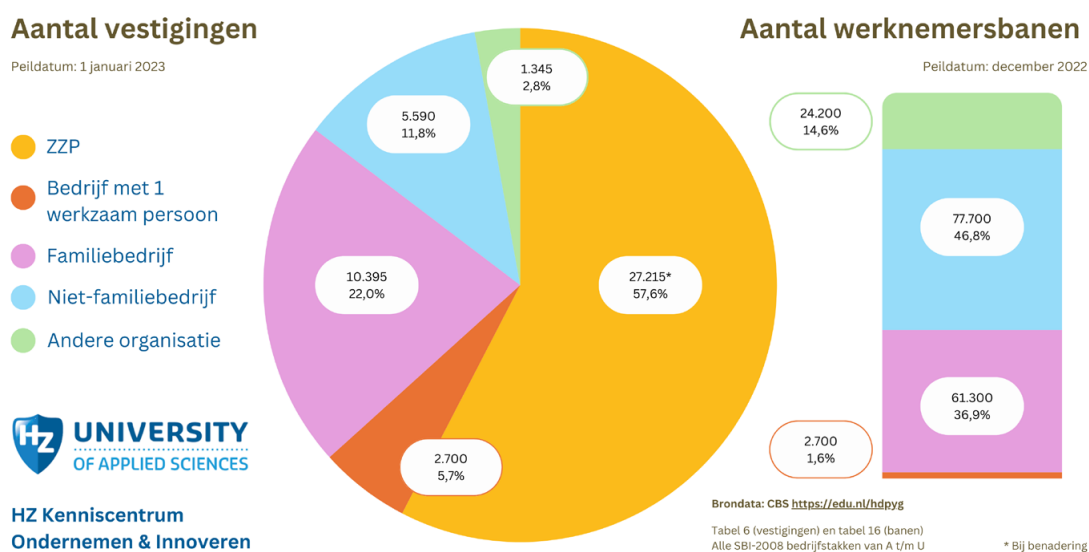
² Sinds 27 juli 2023 hanteert het Centraal Bureau voor de Statistiek een andere methode in de berekening van de stemmingsindicator 'Ondernemersvertrouwen'. Cijfers uit deze editie van het Zeeuws Economisch Bericht zijn daarom niet zomaar te vergelijken met die uit edities 1, 2, 3 en 4.

De ruggengraat van Zeeland

Onderzoek van PwC toont aan dat Nederlandse familiebedrijven tijdens de coronapandemie meer veerkracht toonden dan niet-familiebedrijven. Bovendien geven familiebedrijven meer blijk van een langetermijnvisie en investeren zij relatief meer in duurzaamheid.

Zeeland telt ongeveer 10.500 familiebedrijven. Samen hebben die iets meer dan 61.000 werknemers in dienst. Daarmee is ruim een op de vijf bedrijfsvestigingen in Zeeland een familiebedrijf en werkt een op de drie Zeeuwse werknemers in een familiebedrijf.

Ondernemingsvestigingen en werknemersbanen in Zeeland (2023)

In geen provincie is het belang van familiebedrijven zo groot als in Zeeland.

Familiebedrijven zijn vooral actief in typisch Zeeuwse sectoren als de landbouw en visserij, en horeca,. Precies die sectoren waarin het ondernemersvertrouwen het zwaarst onder druk staat.

Daarnaast kleuren ook familiebedrijven uit andere sectoren de Zeeuwse economie. Zo werd [Van Keulen Transport](#) uit Middelburg op 30 januari 2025 tot Zeeuws familiebedrijf van het jaar verkozen.

Om het voortbestaan van die duizenden Zeeuwse familiebedrijven veilig te stellen is een tijdige en nauwgezette bedrijfsopvolging cruciaal. Met dat doel ontwikkelden [Impuls Zeeland](#) en [Dockwise](#) in samenwerking met [Schipper Accountants](#), [Crossminds](#) en [Familiewerk](#) een tool die ondernemers helpt om de overdachtsrisico's tijdig in kaart te brengen. Zeeuwse familiebedrijven kunnen zich [hier](#) aanmelden voor het APK Programma 'Bedrijfsopvolging bij familiebedrijven'.

Veel familiebedrijven hebben geen goed beeld bij alle thema's die belangrijk zijn bij een opvolgingsproces. Daarom is een goede voorbereiding en begeleiding van dit proces van groot belang. Met alle stappen die gezet moeten worden door overdragers en opvolgers kan er vaak drie tot vijf jaar nodig zijn om dit proces samen te doorlopen. Neem er dus voldoende tijd voor!

Jan Rutjes, specialist familiebedrijven Schipper Accountants

Tot slot is het van groot belang dat eigenaars van familiebedrijven bij het verkennen van de overdrachtopties rekening houden met ingrijpende wijzigingen in de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR). Het huidige kabinet heeft de fiscale voordelen uit het Belastingplan 2024 in haar nieuwe Belastingplan 2025 immers afgevoerd.

Bronnen:

- [Bedrijfsopvolgingsregeling](#) (KVK)
- [Bijna 300 duizend familiebedrijven in Nederland](#) (CBS)
- [Familiebedrijven in de schijnwerpers](#) (Omroep Zeeland)
- [Familiebedrijven in Nederland, 2022](#) (CBS)
- [PwC Family Business Survey 2023](#) (PwC)
- [Terugblik opvolging van familiebedrijven](#) (Dockwize)
- [Vele aanpassingen bedrijfsopvolgingsregeling per 2025/2026](#) (PwC)

Groei begint bij ontsluiting van de regio

In 2024 steeg de goederenoverslag door de bedrijven in North Sea Port met 0,7% voor de zeevaart en 4,4% voor de binnenvaart. Deze toename is vooral toe te schrijven aan de groei in de overslag van bulkgoederen in het algemeen, en een toename van 25% in de overslag via zeevaart met Groot-Brittannië in het bijzonder.

Zowel voor grote multinationals als voor kleinere familiebedrijven is de verdere ontsluiting van Zeeland van levensbelang. In die zin kan het belang van de [Nieuwe Sluis in Terneuzen](#) niet worden onderschat. Met de bouw van een sluis, die in omvang kan wedijveren met de sluisen van het Panamakanaal en die van Antwerpen, tonen North Sea Port, Zeeland en Vlaanderen dat zij klaar zijn om samen de wereld van morgen vorm te geven.

‘Alle groei begint bij ontsluiting’, lichtte Peter Berdowski, CEO van [Boskalis](#), op 14 januari 2025 toe tijdens de nieuwjaarsreceptie van VNO-NCW Brabant Zeeland in het Scheldetheater in Terneuzen. Met de Nieuwe Sluis opent Zeeland zich meer dan ooit tot het zogenaamde achterland dat reikt tot Gent en, op termijn, via de nog uit te baggeren Seine-Scheldeverbinding, tot Parijs.

Berdowski benadrukt dat groei en innovatie in Zeeland niet alleen voortkomen uit meer transport, maar ook uit de toename van bedrijvigheid in de regio. Dit trekt ondernemers en werknemers aan die nieuwe producten en diensten willen ontwikkelen en aanbieden. Idealiter gaat deze ontwikkeling hand in hand met de kennisontwikkeling van jonge mensen in Zeeland. Volgens Berdowski biedt dit zowel uitdagingen als kansen.

De opening van de Nieuwe Sluis in Terneuzen is geen eindpunt maar het begin van de verdere economische ontwikkeling van het grensoverstijgend havengebied North Sea Port. Het economische belang en de toekomst van een van de grootste sluisen in Europa en de wereld kan niet onderschat worden. De Nieuwe Sluis is immers van groot belang voor de zeevaart, de binnenvaart, voor de uitbreiding van bestaande bedrijven en de komst van nieuwe investeerders naar onze multimodale haven. Kortom, voor de economische ontwikkeling van Nederland, België, Vlaanderen en het havengebied.

Peter Van Parys, North Sea Port

North Sea Port ontwikkelt zich immers niet alleen tot een kernspeler in de logistiek. Met de aanleg van het megabatterijpark van Lion Storage in de buurt van Vlissingen wordt North Sea Port ook de draaischijf voor de productie en verdeling van duurzame, Zeeuwse energie.

Bronnen:

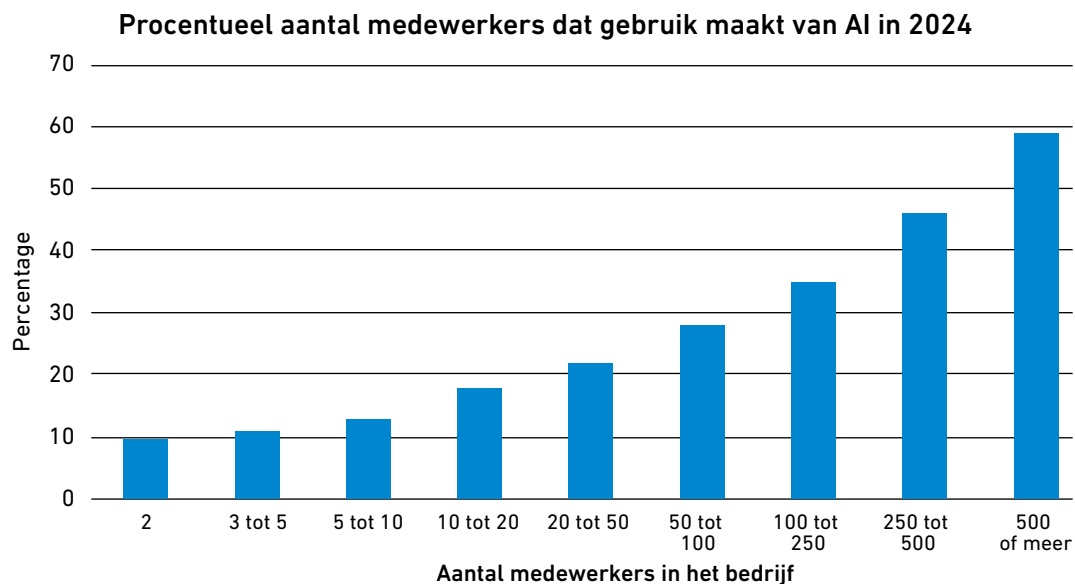
- [Goederenoverslag in North Sea Port neemt lichtjes toe](#) (*North Sea Port*)
- [Innovatieve oplossing creëert ruimte voor tientallen ondernemers op wachtlijst vol Zeeuws stroomnet](#) (*TenneT*)
- [Megabatterij van Lion Storage versterkt rol van North Sea Port als energiehubs](#) (*North Sea Port*)
- [Nieuwe Sluis Terneuzen](#) (*North Sea Port*)
- [Welke zeehavens zijn er in Nederland?](#) (*CBS*)

AI rukt op, maar digitalisering kleine bedrijven blijft achter

Na jaren waarin bedrijven de kat uit de boom keken steeg het aandeel Nederlandse bedrijven dat van AI-technologieën gebruik maakt van 14% in 2023 naar ruim 22% in 2024. Voor zowel grote industriële bedrijven als kleinere ondernemingen in de horeca is het verhogen van de productiviteit de belangrijkste reden om in digitale technologieën te investeren.

Text mining om geschreven teksten te analyseren en *natural language generation* voor het genereren van geschreven of gesproken tekst zijn met voorsprong de meest voorkomende AI-toepassingen. Vooral ondernemers en werknemers in de sectoren Informatie & Communicatie, Financiële Dienstverlening en Specialistische Zakelijke Dienstverlening maken er gebruik van.

Hoewel AI zowel voor grote als voor kleine (familie)bedrijven kansen biedt, zijn het toch vooral de grote bedrijven die er actief mee aan de slag gaan. Onderstaande grafiek toont aan dat er in kleine ondernemingen nauwelijks van AI gebruik wordt gemaakt, terwijl er in de grote bedrijven honderden mensen ervaring mee opdoen.

Kleine bedrijven dreigen de AI-revolutie helemaal te missen. Ondersteuning van de duizenden kleinere Zeeuwse (familie)bedrijven binnen programma's als '[APK Digitaal](#)' van Dockwize en '[Klik op Morgen](#)' van de European Digital Innovation Hubs lijkt meer dan ooit nodig.

Voor mkb-ondernemers in Zeeland biedt investeren in digitalisering en robotisering praktische oplossingen voor actuele uitdagingen als personeelstekorten, gebrek aan specialisten, strengere duurzaamheidseisen en toenemende concurrentie. Door technologie actief in te zetten werken bedrijven efficiënter, veiliger en duurzamer. Digitalisering is daarbij geen doel, maar hét middel om toekomstbestendig te ondernemen.

Rutger van der Male, Projectleider digitalisering Impuls Zeeland

Bronnen:

- [AI gebruik bij grote bedrijven, 2024](#) (CBS)
- [AI gebruik bij kleine bedrijven, 2024](#) (CBS)
- [AI-monitor 2024](#) (CBS)
- [AI-technologieën](#) (CBS)
- [APK Digitaal](#) (Dockwize)
- [Dashboard digitalisering en kenniseconomie](#) (CBS)
- [Digitaal Verder: Subsidie voor projectplan 2024-2027](#) (Campus Zeeland)
- [Digitalisering en automatisering](#) (Impuls Zeeland)
- [Digitalisering en kenniseconomie compleet in beeld](#) (CBS)
- [Digitalisering en kenniseconomie 2024](#) (CBS)
- [Gebruik kunstmatige intelligentie \(AI\) door bedrijven neemt toe](#) (CBS)
- [Klik op Morgen](#) (Impuls Zeeland)

Vooruitblik

door Hugo de Jonge,
waarnemend commissaris van de Koning van Zeeland

Hoe ver kun je vooruit kijken? Sinds een paar maanden richten we in Zeeland onze blik nadrukkelijk op 2050. Dat is onze stip op de horizon. In een breed gedragen toekomstperspectief willen we beschrijven hoe Zeeland er dan uit ziet. Met kerncentrales, waterstoffabrieken en stroom van wind op zee kunnen we Nederland voorzien van energie. Onze innovatieve landbouwsector voedt miljoenen monden en wereldwijd klopt men in Zeeland aan voor kennis over water en veilige kusten. Ons als kool gegroeide Delta Climate Center koppelt onderwijs en onderzoek aan bedrijvigheid en industrie. Omdat we betere – ook stedelijke – voorzieningen en uitstekende verbindingen naar de regio's om ons heen niet ten koste laten gaan van rust en ruimte, is er eigenlijk geen betere plek dan Zeeland om te wonen, te werken en te recreëren.

Als we willen dat dit geen vergezicht blijft, moeten we die route naar de horizon nu uitstippelen. Alles wat we nu doen, draagt daaraan bij. De in Smart Delta Resources verenigde industrieën staan te trappelen om te vergroenen, maar hoge energieprijzen en trage vergunningsprocedures staan dat in de weg. Dus kloppen we nu in Den Haag aan, om te zorgen dat we straks een florierende en circulaire industrie hebben.

Met Zeeland 2050 willen we de tendens van ontgroening en vergrijzing keren. Bedrijven die zoeken naar personeel kunnen niet wachten op de extra inwoners die we willen lokken. Daarom werken we nu samen aan een betere dienstverlening aan het mkb, zodat we straks nog steeds de innovatieve bedrijven hebben waar Zeeuwen willen werken.

We werken in samenspraak met bedrijven, instellingen en andere overheden, aan Zeeland 2050, maar pakken ook de stikstofproblematiek aan. Want als Zeeland nu op slot gaat, verdampt ons vergezicht naar 2050.

We kunnen alleen onze verrekijker op 2050 richten als we tegelijkertijd de huidige problemen onder een vergrootglas leggen.

Het Zeeuws Economisch Bericht is een uitgave van de Provincie Zeeland, Impuls Zeeland, Economic Board Zeeland en het HZ Kenniscentrum Ondernemen & Innoveren.

Reageren op dit Zeeuws Economisch Bericht kan via een bericht aan economie@zeeland.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van de economische ontwikkelingen binnen Zeeland en het Zeeuws Economisch Bericht in de toekomst automatisch in uw mailbox ontvangen? Laat dan uw contactgegevens achter:

[Zeeuws Economisch Bericht \(formdesk.com\)](https://formdesk.com).

Mocht u het Zeeuws Economisch Bericht niet langer willen ontvangen, dan kunt u zich eenvoudig afmelden door [hier](#) te klikken.